

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

ЗАТВЕРДЖЕНО

на засіданні кафедри
підприємництва, торгівлі та туристичного
бізнесу
Протокол № 2 від 04.09.2024 р.

Проректор з навчально-методичної роботи
Каріна НЕМАШКАЛО

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО

робоча програма навчальної дисципліни (РПНД)

Галузь знань **07 «Управління та адміністрування»**
Спеціальність **076 «Підприємництво та торгівля»**
Освітній рівень **другий (магістерський)**
Освітня програма **«Підприємництво та торгівля»**

Статус дисципліни **обов'язкова**
Мова викладання, навчання та оцінювання **українська**

Розробники:
к.е.н., доцент

Марина САЛУН

д.е.н., професор

Катерина ЗАСЛАВСЬКА

Завідувач кафедри
підприємництва, торгівлі та
туристичного бізнесу

Марина САЛУН

Гарант програми

Катерина ЗАСЛАВСЬКА

Харків
2024

ВСТУП

Соціальне підприємництво є міждисциплінарною галуззю, що досліджує практики виявлення, започаткування та розвитку підприємств (організацій), які мають на меті сприяти соціальним змінам за допомогою інноваційних рішень.

Навчальну дисципліну розроблено в рамках науково-освітнього проекту AUF «Formation à l'Entrepreneuriat social à l'Université» («Навчання соціальному підприємництву в університеті»). Дисципліна «Соціальне підприємництво» зосереджена на вивченні як теоретичних, так і практичних аспектів створення економічної та соціальної цінності в різних секторах економіки та передбачає поглиблене вивчення концепцій, моделей та інструментів соціального підприємництва, що дозволяє студентам отримати комплексне розуміння цієї сфери.

Мета навчальної дисципліни: формування системи компетентностей щодо планування, організації, управління, координації процесу соціального підприємництва для провадження ініціатив соціально-економічного розвитку на різних рівнях управління.

Основними завданнями навчальної дисципліни є наступні: ознайомлення зі змістом, сутністю, метою, завданнями соціального підприємництва, технологією управлінського соціальними підприємствами в різних країнах; оволодіння методами діагностики сучасних соціально-економічних проблем, які можна вирішити в рамках системи соціального підприємництва; придбання теоретичних знань і практичних навичок з використання сучасного інструментарію формування, започаткування, розвитку соціального підприємництва в Україні; застосування на практиці отриманих знань для вирішення соціально-економічних завдань розвитку на рівні громади; обґрунтування необхідності запровадження організаційних змін та способів залучення людей до процесів змін.

Об'єктом вивчення навчальної дисципліни є процеси, що комплексно відображають аспекти започаткування та розвитку соціального підприємництва.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є організаційно-економічне забезпечення соціального підприємництва.

Дисципліна спрямована на підготовку фахівців, здатних ініціювати та реалізовувати проекти, що забезпечують стійкі соціальні зміни та розвиток. Він допомагає студентам розвинути лідерські якості, навички управління проектами та підприємницький підхід, необхідні для створення та розвитку соціально орієнтованих підприємств.

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна визначено в табл. 1.

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна

Результати навчання	Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач вищої освіти
РН 3	ЗК3
РН 4	ЗК4
РН 6	ЗК 6
РН 7	СК1
РН 9	СК3
РН 11	СК5
РН 12	СК6

де, ЗК 3. Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети.

ЗК 4. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).

ЗК6. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

СК 1. Здатність розробляти та реалізовувати стратегію розвитку підприємницьких та торговельних структур.

СК 3. Здатність до ефективного управління діяльністю суб'єктів господарювання в сфері підприємництва, торгівлі.

СК 5. Здатність до ініціювання та реалізації інноваційних проектів в підприємницькій та торговельній діяльності.

СК 6. Здатність формувати соціально відповідальний бізнес, систему соціального підприємництва на основі цілей сталого розвитку держави та територіальних громад.

РН3. Розробляти заходи матеріального і морального заохочення та застосовувати інші інструменти мотивування персоналу й партнерів для досягнення поставленої мети.

РН4. Застосовувати бізнес-комунікації для підтримки взаємодії з представниками різних професійних груп.

РН6. Вміти розробляти та впроваджувати заходи для забезпечення якості виконуваних робіт і визначати їх ефективність.

РН7. Визначати та впроваджувати стратегічні плани розвитку суб'єктів господарювання у сфері підприємництва і торгівлі.

РН9. Розробляти і приймати рішення, спрямовані на забезпечення ефективності діяльності суб'єктів господарювання у сфері підприємницької та торговельної діяльності.

РН11. Впроваджувати інноваційні проекти з метою створення умов для ефективного функціонування та розвитку підприємницьких і торговельних структур.

РН 12. Визначати, аналізувати поточні цілі сталого розвитку країни, територіальних громад, формувати на їх основі новаторські бізнес-ідеї

соціального підприємництва, впроваджувати систему соціальної відповідальності бізнесу.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретичні та нормативно-правові основи соціального підприємництва

Тема 1. Соціальне підприємництво: зміст, сутність, відмінності.

1.1. Сутність та значення соціального підприємництва

Огляд соціального підприємництва. Визначення соціального підприємництва. Цілі та завдання соціального підприємництва. Основні риси соціального підприємництва. Як соціальне підприємництво порівнюється з комерційними підприємствами, традиційними некомерційними постачальниками послуг та соціальною активністю.

1.2. Підходи до соціального підприємництва в різних країнах.

Benefit Corporations (США) – спеціальна форма реєстрації соціального підприємництва. Інтеграція соціальних підприємств у державну політику ЄС. Азійський підхід до соціального підприємництва – вирішення локальних соціальних проблем.

Тема 2. Екосистема соціального підприємництва.

2.1. Бенефіціари та замовники соціального підприємництва.

Роль та види бенефіціарів у соціальному підприємстві. Ідентифікація та аналіз потреб бенефіціарів. Взаємодія з потенційними замовниками соціальних продуктів та послуг.

2.2. Державний та приватний сектор в екосистемі соціального підприємництва.

Роль держави в підтримці та розвитку соціального підприємництва. Взаємодія соціальних підприємств із державними органами та програмами. Відмінності та спільність приватного та соціального секторів

2.3. Вплив інвесторів на екосистему соціального підприємництва.

Види інвесторів у соціальному підприємстві (включаючи соціальних інвесторів). Важливість фінансової підтримки для соціальних підприємств. Посилення екосистеми через інвестиції та фінансування.

2.4. Університети, незалежні дослідницькі організації та інші установи екосистеми соціального підприємництва.

Роль університетів у підготовці соціальних підприємців та дослідженні галузі. Внесок незалежних дослідницьких організацій у розвиток соціального підприємництва. Інші важливі структури та організації, що впливають на екосистему соціального підприємництва.

Тема 3. Системне мислення для соціального підприємництва

3.1. Оцінка можливостей соціальних змін та розробка проектів соціальних змін на рівні територіальної громади (окремої групи населення).

Методи та інструменти оцінки потреб та можливостей для соціальних змін. Розробка соціальних проектів, що спрямовані на вирішення конкретних проблем громади або групи населення. Підходи до залучення стейкхолдерів та спільноти у процесі розробки та впровадження проектів.

3.2. Основи етики в соціальному підприємстві.

Поняття та принципи соціальної етики. Зваження інтересів та визначення моральної відповідальності в соціальному підприємстві. Створення етичного кодексу та впровадження етичних стандартів у соціальних підприємствах.

Тема 4. Дизайн-мислення для соціального підприємництва

4.1. Підхід дизайн-мислення до соціального підприємництва.

Визначення та основні принципи дизайн-мислення в контексті соціального підприємництва. Переваги та можливості використання дизайн-мислення для вирішення соціальних проблем та розробки продуктів та послуг.

4.2. Методологія дизайн-мислення, орієнтована на соціальних підприємців.

Засади та етапи методології дизайн-мислення в соціальному підприємстві. Роль спільноти та стейкхолдерів у процесі дизайн-мислення. Застосування інструментів дизайн-мислення для ідентифікації проблем та розробки інноваційних рішень.

4.3. Процес розробки проекту соціального підприємництва.

Етапи розробки проекту в рамках дизайн-мислення. Прототипування та тестування ідеї соціального підприємства. Створення бізнес-моделі та стратегії для соціального підприємства.

Тема 5. Бізнес-моделі соціального підприємництва

5.1. Модель підтримки підприємця.

Опис та принципи моделі підтримки соціальних підприємців. Фінансова, освітня та консультаційна підтримка для соціальних підприємств. Приклади успішних реалізацій бізнес-моделі.

5.2. Модель ринкового посередника.

Роль соціального підприємства як посередника між виробниками та споживачами. Організація та оптимізація цієї бізнес-моделі. Приклади соціальних підприємств, що діють як ринкові посередники.

5.3. Модель зайнятості.

Створення робочих місць для вразливих груп населення через соціальне підприємство. Важливість соціальної інклюзії та розвитку навичок учасників. Приклади соціальних підприємств, що працюють за цією моделлю.

5.4. Модель плати за послугу.

Надання соціальних послуг та продуктів на платній основі. Збалансування соціальної місії та фінансової стійкості. Приклади соціальних підприємств, які успішно застосовують цю бізнес-модель.

5.5. Модель клієнта з низьким рівнем доходу.

Напрями спільнотного розвитку та підтримки людей із низьким рівнем доходу. Підхід до ціноутворення та доступності продуктів та послуг. Приклади соціальних підприємств, що працюють з клієнтами із низьким рівнем доходу.

5.6. Кооперативна модель.

Організація та управління кооперативами у соціальному підприємстві. Принципи спільної власності та прийняття рішень у кооперативних структурах. Приклади успішних соціальних підприємств, що діють на кооперативних засадах.

5.7. Модель ринкових зв'язків.

Розвиток зв'язків та партнерств у сфері соціального підприємництва. Важливість мереж і співпраці для досягнення соціальних цілей. Приклади соціальних підприємств, що успішно використовують цю бізнес-модель.

5.8. Модель субсидування послуг.

Організація фінансової підтримки для надання безкоштовних або субсидованих послуг. Збалансування соціальних цілей та необхідної фінансової підтримки. Приклади соціальних підприємств, що використовують цю бізнес-модель.

Тема 6. Фінансування проектів соціального підприємництва.

6.1. Джерела фінансування проектів соціального підприємництва – інвестиції, гранти, бізнес-ангели, конкурси бізнес-планів тощо.

Огляд основних джерел фінансування: інвестиції, гранти, бізнес-ангели, конкурси бізнес-планів тощо. Переваги та недоліки кожного джерела фінансування. Порівняння фінансових можливостей та вимог для отримання фінансування від різних джерел.

6.2. Моделі фінансування.

Розгляд різних моделей фінансування соціальних підприємств, включаючи гібридні підходи. Важливість адаптації фінансових моделей до конкретних цілей та потреб соціального підприємства. Приклади успішних застосувань моделей фінансування.

6.3. Пропозиції щодо фінансування.

Розгляд стратегій та підходів до залучення фінансування для соціальних підприємств. Розробка бізнес-плану та презентація проекту для потенційних інвесторів та грантодавців. Рекомендації щодо вибору належного джерела фінансування для конкретного проекту соціального підприємництва.

Тема 7. Оцінка результатів та вимірювання впливу проектів соціального підприємництва.

7.1. Оцінка впливу та масштабування проектів соціального підприємництва.

Значення оцінки впливу та масштабування для соціальних підприємств. Розгляд вимірювання соціального та екологічного впливу проектів. Стратегії та підходи до масштабування успішних соціальних ініціатив.

7.2. Концепції та інструменти управління ефективністю.

Огляд концепцій управління ефективністю та їхнє значення для соціальних підприємств. Використання стратегічного управління та балансування показників ефективності. Розгляд інструментів для планування, моніторингу та оцінки результатів діяльності соціальних підприємств. Передача інформації стейкхолдерам та інвесторам.

Перелік практичних занять (семінарських) завдань за навчальною дисципліною наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Перелік практичних (семінарських) завдань

Назва теми та / або завдання	Зміст
Тема 1. Завдання 1.	Пошук та обговорення прикладів соціального підприємництва (щонайменше 6 прикладів соціального підприємництва в Україні та в ЄС)
Тема 2. Завдання 2.	Інструменти пошуку ідей. Визначення та обґрунтування соціальної проблеми, яка потребує вирішення, формування ідеї соціального підприємництва, виявлення та аналіз основних стейкхолдерів соціального підприємництва
Тема 3. Завдання 3.	Тренінг: сучасна етика взаємодії в соціальному підприємстві
Тема 4. Завдання 4.	Тренінг: методологія, HCD для соціальних підприємств.
Тема 5. Завдання 5.	Розробка, обґрунтування та презентація моделі CANVAS ініціативи соціального підприємництва.
Тема 6. Завдання 6.	Розробка фінансового плану соціального підприємництва
Тема 7. Завдання 7.	Обговорення інтенсивності соціального підприємництва за країнами та регіонами світу, проведення порівняльного аналізу напрямів соціального підприємництва за країнами та регіонами світу

Перелік самостійної роботи за навчальною дисципліною наведено в табл. 3.

Таблиця 3

Перелік самостійної роботи

Назва теми та / або завдання	Зміст
Тема 1 - 7	Вивчення лекційного матеріалу та нормативної бази України
Тема 1 - 7	Підготовка до практичних занять
Тема 1 - 7	Виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань

Кількість годин лекційних, практичних (семінарських) занять та годин самостійної роботи наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

У процесі викладання навчальної дисципліни для набуття визначених результатів навчання, активізації освітнього процесу передбачено застосування таких методів навчання, як:

Словесні (лекція (Тема 2, 7), лекція проблемного характеру (Тема 1, 3, 5), міні-лекція (Тема 4, 6)).

Наочні (демонстрація (Тема 1-7)).

Практичні (практична робота (Тема 1 – 7), робота в малих групах (Тема 2, 5, 6, 7), тренінг (Тема 3, 4)), презентації (виступи перед аудиторією) (Тема 2, 5, 6, 7).

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ

Університет використовує 100 бальну накопичувальну систему оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти.

Поточний контроль здійснюється під час проведення лекційних, практичних, та семінарських занять і має на меті перевірку рівня підготовленості здобувача вищої освіти до виконання конкретної роботи і оцінюється сумою набраних балів: максимальна сума – 100 балів; мінімальна сума – 60 балів.

Підсумковий контроль включає семестровий контроль та атестацію здобувача вищої освіти.

Семестровий контроль проводиться у формі заліку.

Підсумкова оцінка за навчальною дисципліною визначається сумуванням всіх балів, отриманих під час поточного контролю.

Під час викладання навчальної дисципліни використовуються наступні контрольні заходи:

Поточний контроль: практичні та семінарські завдання за темами 1, 2, 5, 6 (20 балів), індивідуальне навчально-дослідне завдання за темами 3, 7 (20 балів), практикум за темою 4 (20 балів), семестровий колоквіум (40 балів).

Семестровий контроль: Залік.

Більш детальну інформацію щодо системи оцінювання наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Halunko Valentyn, Ivanyshchuk Andriy, Popovych Tereziiia Global experience of social entrepreneurship development. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2018-4-1-62-67>.

2. Carlo Borzaga, G.G.; Franchini, B.; Chiomento, S.; Nogales, R.; Carini, C. European Commission (2020) Social Enterprises and Their Ecosystems in Europe. Comparative Synthesis Report; Publications Office of the European Union: Luxembourg, 2020.

3. European Commission (2020). Sectors of the Social economy in the EU: Social enterprises. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ec.europa.eu/growth/sectors/social-economy/enterprises_en.

Додаткова

4. Бутенко Д. С., Сороченко Д. М. Формування програми корпоративної соціальної відповідальності бізнес-структур // Ефективна економіка. – 2024. – №1. – Режим доступу : <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/2904/2940>.

5. Ковтун М. Соціальне підприємництво як чинник соціально-економічного розвитку суспільства / М. Ковтун, Н. Гавкалова // Підприємництво та інновації. – 2021. – № 18. – С. 34-40. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/26976>.

6. Салун М. М. Сингулярність соціального підприємництва / М. М. Салун, Г. К. Панаєтов / Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики : матеріали XVII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 25 листопада 2022 р. : тези допов. - Харків : ФОП Лібуркіна Л. М., 2022. – С. 849 – 852. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/28727>.

7. Салун М. М., Заславська К. А. Basis of Social Entrepreneurship Practice / Тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції «Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики» присвячена видатному вченому-економісту О. Г. Ліберману. м. Харків, 24 листоп. 2023 р. – Харків, 2023. С. 1045 – 1048. https://www.hneu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/12/TEZU_2023-2.pdf.

8. Miesing Paul Introduction to Social Entrepreneurship. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.albany.edu/faculty/miesing/teaching/socent/1%20Introduction%20to%20Social%20Entrepreneurship.pdf?_cf_chl_captcha_tk_=zLDKjIAIGsT.Z9VrwhldkkAtSrEqTu3LTvNODjqC094-1638984072-0-gaNycGzNCFE.

9. Salun M., Konstantynovsky L. Corporate Social Responsibility: interpretation in Ukraine and abroad // Підприємництво і торгівля : збірник наукових праць. – Львів : Видавництво Львівського торговельно-економічного університету, 2021. – Вип. 31. <https://doi.org/10.36477/2522-1256-2021-31-08>.

10. Salun M., Zaslavska K. Strategies for resilience in a dynamic world: from VUCA to BANI // Proceedings of Socratic Lectures. 2024, 10, 185-189. <https://doi.org/10.55295/PSL.2024.I23>.

Інформаційні ресурси

11. Сайт ПНС ХНЕУ. Соціальне підприємництво [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://pns.hneu.edu.ua/course/view.php?id=7682>.